

РЕЦЕНЗИЯ

от д.н. Анна Методиева Чолева-Димитрова,
проф. в Института за български език „Проф. Л. Андрейчин“, БАН

на материалите, представени за участие в конкурс
за заемане на академичната длъжност „доцент“
в Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“

по: област на висше образование 2. Хуманитарни науки
професионално направление 2.1. Филология (Общо и сравнително езиковедие)

В конкурса за „доцент“, обявен в Държавен вестник, бр. 98 от 19.11.2024 г. и в интернет-страница на Пловдивски университет „Паисий Хилендарски“ за нуждите на катедра „Общо езиковедие и история на българския език“ към Филологически факултет, като кандидат участва гл. ас. д-р *Марияна Асенова Карталова* от същата катедра.

1. Общо представяне на получените материали

Със заповед № РД-22-72 от 17.01.2025 г. на Ректора на Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“ (ПУ) съм определена за член на научното жури на конкурс за заемане на академичната длъжност ‘доцент’ в ПУ по област на висше образование 2. Хуманитарни науки, професионално направление 2.1. Филология (Общо и сравнително езиковедие), обявен за нуждите на катедра „Общо езиковедие и история на българския език“ към Филологически факултет.

За участие в обявения конкурс е подал документи **единствен кандидат**: гл. ас. д-р Марияна Асенова Карталова от Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“.

Представеният от д-р Карталова комплект материали на електронен носител е в съответствие с Правилника за развитие на академичния състав на ПУ, и включва следните документи:

- молба до ректора за допускане до конкурса;
- автобиография по европейски формат;
- диплома за висше образование с придобита образователно-квалификационна степен „магистър“;
- диплома за образователна и научна степен „доктор“;
- списък на научните трудове;
- научни трудове (копия на публикациите);

- списък на цитираната;
- справка за съответствие с минималните национални и допълнителните факултетни изисквания;
- анотация на материалите;
- самооценка на приносите;
- декларация за оригиналност и достоверност на приложените документи;
- удостоверение за трудов стаж;
- документи за учебна работа;
- документи за научноизследователска работа.

Кандидатката, д-р Марияна Карталова, е приложила общо 21 научни труда – 2 монографии и списък на 19 научноизследователски разработки.

Не се рецензират научните трудове, свързани с дисертацията. Разпределението на научните трудове по съответни рубрики, в страната и в чужбина, е както следва: 15 труда са публикувани у нас, а 6 в чужди списания.

2. Кратки биографични данни на кандидата

Гл. ас. д-р Марияна Карталова е родена 1988 г. в гр. Пловдив. Висшето си образование завършва в ПУ „Паисий Хилендарски“ във Филологическия факултет, специалност Български език. През 2011 г. придобива бакалавърска степен по специалност Български език и Новогръцки език, а от 2012 г. е магистър в специалност Актуална българистика. През 2016 г. има присъдена образователна и научна степен *доктор* за защитения дисертационен труд „Фразеологични единици със зоо- и фитокomпонент в българския и гръцкия език“.

Основните ѝ интереси и професионални умения са в областта на общото и сравнителното езикознание, комуникациите и комуникационната политика; българския език (фонетика, морфология, синтаксис; лексикология на новогръцкия език); английски език, руски език; икономика и мениджмънт в туризма, география на туризма; културология и др.

От 2018 г. д-р Карталова е асистент в катедрата „Общо езикознание и история на българския език“ към Филологически факултет, а от 2020 г. е главен асистент в същата катедра. Кандидатката владее на много добро и отлично ниво два чужди езика – английски и гръцки. Притежава добри умения за работа в екип, което ѝ е позволило да участва в редица вътрешноуниверситетски, национални и международни научни проекти. Тя взема и активно участие в организацията на различни научни събития. Член е на Комисията по

акредитационни процедури и контрол по качеството на обучение към Филологическия факултет, както и на Комисията за вътрешен одит.

Д-р Карталова притежава и сертификат за успешно завършен курс по „Интегриране на компетентностния подход в подготовката на учители“, проведен в рамките на Национална програма „Повишаване компетентностите на преподавателите от държавните висши училища, подготвящи бъдещи учители“.

Всички тези активитети говорят за изключително отговорното отношение на кандидатката към преподавателската дейност, за стремежа ѝ да достигне високо професионално ниво.

3. Обща характеристика на дейността на кандидата

Оценка на учебно-педагогическата дейност

Д-р Карталова е разработила **девет** курса: *Комуникации и комуникационна политика* за спец. Лингвистика с маркетинг; *Комуникации и комуникационна политика* за спец. Лингвистика с бизнес администрация; *Увод в общото езикознание* за спец. Българска филология, спец. Лингвистика с маркетинг, спец. Лингвистика с бизнес администрация, спец. Педагогика на обучението по български и испански език, спец. Педагогика на обучението по български и корейски език, спец. Английски език и културно наследство; *Езикознание* за спец. Предучилищна педагогика и Предучилищна педагогика и чужд език.

Кандидатката представя аудиторната си заетост за периода 2021-2024 г. От справка е видно, че тя има изключително много изпълнени часове – 952 (1434). Другият вид заетост също е впечатляващ – ръководство на дипломанти, семестриални изпити, проверка на писмени работи, индивидуални работи и др. – 411 ч. Аудиторната заетост за 2024-2025 г. включва 600 ч. лекции и упражнения и 155 ч. друга заетост. Д-р Карталова работи успешно с дипломанти, ръководила е четирима студенти, защитили успешно дипломните си работи. Изготвила е и девет рецензии за дипломни работи. Тя се включва активно и в различни административни и организационни дейности на университета.

Оценка на научната и научно-приложна дейност на кандидата

Д-р Карталова представя две монографии, едната от които е реабилитационният труд, участващ в конкурса. След защитата на дисертационния си труд „Фразеологични единици със зоо- и фитокомпонент в българския и гръцкия език“ тя има 21 публикации, три от които са свързани с темата на реабилитационния труд. Тя е отбелязала 12 участия в научни форуми, някои от тях международни. Прави впечатление, че кандидатката навсякъде участва като

самостоятелен автор. М. Карталова е включена в пет проекта през последните години – три вътрешноуниверситетски, един международен и един национален.

Тук специално внимание трябва да се обърне на хабилитационния труд на кандидатката „*Фамилните имена на българите, мотивирани от професия или занаят*“, излязъл от печат през 2024 г. Той е с обем от 245 с. и включва увод, пет глави, заключение, азбучен показалец на фамилните имена на българите, мотивирани от професия или занаят и литература. Избраната тема от д-р Карталова представлява интерес не само за учените ономасти, но и за широк кръг изследователи, за българската общественост и за българите, които живеят извън нашите граници.

В **Увода** (11-13 с.) авторката ни запознава най-общо с обекта на изследването, задачите, които си поставя, както и с приложените ономастични методи.

Обект на проучването са **1670** фамилни имена, ексцерпирани от лексикографски източници. Темпоралните граници на труда са определени от края на XIX в. до началото на второто десетилетие на XXI в.

Първа глава от труда (15-32 с.) е озаглавена „В света на българската ономастика (с оглед на фамилните имена)“. М. Карталова ни въвежда в тематиката на изследването, запознава ни с ономастиката като част от лингвистиката, с развитието ѝ в България и нормативната уредба за именуването на българските граждани.

Специално внимание кандидатката е отделила на „Развитието на българската антропонимна система в областта на фамилните имена“. Тя трябва да бъде поздравена за изчерпателния преглед, който е направила на литературата у нас, посветена на фамилните имена. Обърнала е внимание на появата, формирането и утвърждаването на фамилните имена на българите, като част от нашата трикомпонентна антропонимна система, което е едно от достойнствата на труда.

Спецификата на българската антропонимна система, която няма аналог в сравнение с антропонимните системи на останалите славянски езици, е отразено по-подробно в частта „За именуването на българите. Нормативна уредба“. Карталова е поместила всички закони, приети след Освобождението, свързани с уреждането на гражданското състояние в България. Тук кандидатката е представила информация с голямо практическо значение за българските граждани.

Втората глава от труда (33-43 с.) е посветена на „Развитието на занаятите по българските земи“. Похвално е, че авторката е успяла да ни представи в един много стегнат вид богата информация за живота на българите в исторически план, засягаща техните

занаяти и професии. Частта е важна за по-прецизните анализи на изследваните фамилни имена в следващите глави.

Трета глава на монографията включва „Тематична класификация на фамилните имена на българите, мотивирани от професия или занаят“ (44-71 с.). Фамилните антропони са класифицирани в седемнадесет тематични групи. Като най-честотни се определят фамилните имена с мотивираща лексема, свързана с животновъдството, текстила, тъкачеството, обработката на дърво, глина и метали; храните, напитките и растениевъдството. Това е една важна част от изследването, включваща интересни обобщения, определящи и характера на българския бит в миналото. Направените изводи са приноси не само за ономастичната наука, но и за историята, етнологията, културологията и др.

В **Четвърта глава** са разгледани „Синонимните отношения при фамилните имена на българите, мотивирани от професия или занаят“ (72-97 с.). Карталова отбелязва, че „в езиковата практика се срещат ФИ, които са от различни езици, но изходната лексема носи една и съща семантика...“. От изследваните 1670 ФИ, 38% имат синоними. Тези фамилни антропони са разгледани в 92 синонимни гнезда. Големият брой ФИ с основа турска лексема са възникнали от многобройните турски заемки в езика ни. Все пак, би било трудно да се определи кои варианти са възникнали най-напред. Както е интересно да се узнае и кои фамилни имена са актуални в днешно време. Д-р Карталова приема тезата, цитирайки, че „фамилните имена са много жилави и могат да изчезнат само с изчезването на рода на първоносителя им“. В наши дни това твърдение лесно може да се опровергае със съществуващия закон за гражданската регистрация. Кандидатката за първи път в родната ономастика предлага подробно описание на синонимите при фамилните ни имена.

Петта глава е най-обемна и съществена за проучването. В нея авторката е направила „Етимологична класификация на фамилните имена на българите, мотивирани от професия или занаят“ (98-153 с.). Всъщност, тук е извършена класификация според произхода на изходната лексема на фамилните имена, което също трябва да бъде определено като принос за българската ономастика. Имената се разделят на две основни групи – ФИ с домашен и чужд произход. Като най-многобройна се представя групата на фамилни имена от турски език. Трябва да се отбележи, че това са фамилни имена, в чиито основи са турски заемки, а те в повечето случаи имат персийски или арабски произход.

В **Заключението** (154-155 с.) д-р Карталова обобщава резултатите от проучването и формулира най-важните изводи.

Като ценно, практическо приложение в труда е поместен и Азбучен показалец на фамилните имена на българите, мотивирани от професия или занаят (156-235 с.).

Отбелязвайки достойнствата на монографията „*Фамилните имена на българите, мотивирани от професия или занаят*“, както и значението ѝ за развитието на антропонимните изследвания в България, смятам, че тя отговаря напълно на критериите за хабилитационен труд.

М. Карталова представя и няколко отделни публикации върху фамилните имена, които са свързани с този ѝ труд. Научните интереси на кандидатката са съсредоточени досега върху два дяла на лингвистиката – фразеологията и ономастиката (в частност антропонимията). Преобладават публикациите в областта на фразеологията. Авторката обръща особено внимание при разграничаването на устойчивите от образните сравнения, обвързвайки го с дихотомията *език : реч*. Освен от фразеологизмите, които са обект на изследване и в дисертацията на Карталова, през последните години тя проявява голям интерес и се насочва към проучвания на народопсихологията, отразена в българските пословици и поговорки, както и в българските клетви. Приноси са нейните публикации, общо пет, които са посветени на личните собствени имена и фразеологията. Приемам ги за оригинални. Кандидатката поставя въпроси, на които търси отговори – напр. доколко личните и фамилните имена, които заемат позицията на компаратум, могат да се обновяват и актуализират, тъй като личността се свързва с определени качества в реалността.

Приемам за действителни посочените от кандидатката приноси в изследванията ѝ.

Има девет забелязани цитирания на трудовете ѝ през последните години.

4. Оценка на личния принос на кандидата

Въз основа на изнесените тук данни, свързани с представения хабилитационен труд, както и свързаните с него публикации, и отчитайки неговите достойнства на един оригинален, съвременен, с голямо приложно значение труд, убедено потвърждавам, че това е лична заслуга на автора – д-р М. Карталова. Публикациите, свързани с хабилитационния труд, както и др. публикации са заслуга единствено на кандидатката.

5. Препоръки

Да продължи да работи още по-активно в областта на антропонимията и ономастиката.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Документите и материалите, представени от гл. ас. д-р *Марияна Асенова Карталова* **отговарят на всички** изисквания на Закона за развитие на академичния състав в Република България (ЗРАСРБ), Правилника за прилагане на ЗРАСРБ и съответния Правилник на ПУ „Паисий Хилендарски“.

Кандидатът в конкурса е представил достатъчен брой научни трудове, публикувани след материалите, използвани при защитата на ОНС „доктор“. В работите на кандидата има оригинални научни и приложни приноси, като представителна част от тях са публикувани в списания и научни сборници, издадени от международни академични издателства. Теоретичните му разработки имат практическа приложимост, като част от тях са пряко ориентирани към учебната работа. Научната и преподавателската квалификация на гл. ас. д-р *Марияна Асенова Карталова* е несъмнена.

Постигнатите от гл. ас. д-р *Марияна Асенова Карталова* резултати в учебната и научно-изследователската дейност, напълно съответстват на минималните национални и допълнителните изисквания, приети във връзка с Правилника на ПУ за приложение на ЗРАСРБ.

След запознаване с представените в конкурса материали и научни трудове, анализ на тяхната значимост и съдържащи се в тях научни, научно-приложни и приложни приноси, намирам за основателно да дам своята **положителна** оценка и да препоръчам на Научното жури да изготви доклад-предложение до Факултетния съвет на Филологическия факултет, за избор на гл. ас. д-р *Марияна Асенова Карталова* на академичната длъжност „доцент“ в ПУ „Паисий Хилендарски“ по: област на висше образование 2. Хуманитарни науки, професионално направление 2.1. Филология (Общо и сравнително езикознание).

10. 03. 2025 г.

Рецензент:

(подпис)

проф. д.н. Анна Чолева-Димитрова